

Я. Ю. Дем'ян,
ст. викладач кафедри менеджменту та управління економічними процесами,
Мукачівський державний університет

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

Ya. Demyan,
senior lecturer of management and economic process department, Mukachevo state university

RESEARCH OF THE COMPREHENSIVE RANKING OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE REGIONS OF UKRAINE

У статті проаналізовано можливості залучення в країну іноземних інвестицій, що залежить від багатьох факторів, зокрема: правил гри які пропонуються інвесторам, економічних ризиків, політичної та соціальної стабільності. Автором окреслено підходи щодо визначення інвестиційної привабливості України в розрізі її областей. Значна увага при дослідженні інвестиційної привабливості країни чи регіону приділяється інвестиційному клімату. Важливим моментом у процесі прийняття інвестиційного рішення є територіальний аспект, придатність прямих іноземних інвестицій відповідній країні чи області. Запропоновано оцінку рівня інвестиційного клімату з позиції розвитку суспільства в області. Відмічено, що інвестиційні ризики оцінюються з позиції вірогідності втрат інвестицій та доходів, розглянуто інвестиційні ризики та їх складові, а також представлена динаміка середньозваженого значення інвестиційного ризику областей України.

The article analyzes the possibilities of implication of foreign investment, which depends on many factors, including: the rules of the game offered to investors, economic risks, political and social stability. The author outlines approaches to determine the investment attractiveness of Ukraine in the context of its regions. Much attention in the researched of investment attractiveness of the country or region is given to the investment climate. An important factor in the investment decision process is the territorial aspect suitability of foreign direct investment in the country or region. It is offered the estimation of the investment climate from the point of the social development in the region. It is noted that the investment risks are evaluated from the point of the probability of losses of the investment income and are considered to be the investment risks and their components, and the dynamic of the average value of the investment risk regions of Ukraine are represented.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, кластерний аналіз, інвестиційний ризик, інтегральний рейтинг, інвестиційна привабливість.

Key words: investment potential, cluster analysis, investment risk, integral rating, investment attractiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасній ринковій системі динамічний розвиток економічних процесів потребує їх детального аналізу, прогнозування та планування. Однією з ключових умов розвитку економіки є активізація інвестиційного процесу. Саме якісний аналіз динаміки фінансового потенціалу інвестиційної діяльності, у певному часовому проміжку, дає змогу своєчасно вносити корективи в інвестиційну політику держави та її регіонів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Фундаментальними та прикладними теоретичними проблемами залучення інвестицій присвячені провідним зарубіжним вченим, таким, як Р. Холт, С. Барнес, Б. Робет, Х. Хельберт, Ф. Котлер. Серед вітчизняних науковців, які займалися вивченням даної проблематики можна відмітити А.А. Пересаду, П.І. Гайдуцького, І.А. Бланк. Питанням формування інвестиційного іміджу

та інвестиційної привабливості економіки України розслідував у своїй праці О.В. Гаврилук, рейтингову оцінку економіки України за рівнем інвестиційної привабливості висвітлювала у своїх працях Н.А. Марченко [1, с. 99; 2, с. 94—100].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є розроблення методики складання комплексного рейтингу інвестиційної привабливості областей України та виявлення основних шляхів формування сприятливого інвестиційного клімату національної економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Оцінка інвестиційного клімату України та його вплив на динаміку потоків міжнародних інвестицій є актуальною з огляду на трансформаційний характер економіки, різновекторність і непостійність стратегій розвитку [6, с. 502].

Таблиця 1. Рейтинг складових інвестиційного потенціалу областей України, 2013 р.

Області	Споживчий	Трудовий	Виробничий	Інфраструктурний	Фінансовий	Інноваційний	Інституційний	Природно-ресурсний
Івано-Франківська	1	1	1	1	1	3	1	3
Львівська	2	2	2	3	2	1	2	2
Київська	3	4	3	9	3	2	4	4
Кіровоградська	4	3	4	11	4	4	3	5
Донецька	5	5	6	8	5	6	5	6
Дніпропетровська	6	7	5	10	6	5	6	1
Тернопільська	8	6	8	2	8	9	7	8
Черкаська	7	8	7	5	7	8	8	7
Полтавська	9	10	10	4	10	11	9	10
Вінницька	10	9	9	6	9	7	10	9
Запорізька	11	11	11	7	11	10	11	11
Миколаївська	12	12	13	13	12	12	12	13
Хмельницька	13	13	12	12	13	13	13	12
Харківська	14	15	14	14	15	14	14	14
Херсонська	15	16	16	15	16	15	15	15
Волинська	17	17	15	17	14	16	16	16
Одеська	16	14	17	16	18	17	17	17
АР Крим	19	18	18	19	17	18	18	18
Рівненська	18	19	20	18	19	19	19	19
Чернівецька	21	20	19	20	21	20	20	20
Житомирська	20	22	21	22	20	21	21	21
Луганська	23	21	22	21	22	22	22	22
Закарпатська	22	23	24	23	24	23	23	23
Чернігівська	25	24	23	25	23	24	24	24
Сумська	24	25	25	24	25	25	25	25

Україна має 25 досить самостійних областей, які характеризуються різними економічними, соціальними та політичними відмінностями. Враховуючи зарубіжний та вітчизняний досвід, нами розроблена методика складання комплексного рейтингу інвестиційної привабливості областей України.

Згідно з цією методикою для оцінки інвестиційного клімату області розглядаються два ключові параметри:

— інвестиційний потенціал — це сукупність наявних в області факторів виробництва та сфер вкладання капіталу;

— інвестиційний ризик — сукупність змінних факторів ризику інвестування.

Щодо інвестиційного потенціалу, то це кількісна характеристика, яка враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою та ін.), споживчий попит населення та інші основні показники. Розрахунок показника базується на абсолютних статистичних показниках.

Сукупний потенціал області включає такі інтегровані його види:

— ресурсно-сировинний — розрахований на основі середньозваженої забезпеченості території області балансовими запасами основних видів природних ресурсів;

— виробничий — сукупний результат господарської діяльності населення в області;

— споживчий — сукупна купівельна спроможність населення області;

— інфраструктурний, де в основу розрахунків покладена оцінка економіко-географічного положення області та інфраструктурної насиченості його території;

— інноваційний — враховується комплекс науково-технічної діяльності в області;

— трудовий, для розрахунку якого використовуються дані про чисельність економічно активного населення та його освітній рівень;

— інституціональний — ступінь розвитку провідних інститутів ринкової економіки в області;

— фінансовий, що виражається через загальну суму податкових та інших грошових надходжень до бюджету з території досліджуваної області.

Таблиця 2. Кореляційна залежність змін інвестиційного потенціалу досліджуваних областей України

Залежність зміни інвестиційного потенціалу областей	Рівняння кореляційної залежності	Тіснота зв'язку, R
Івано-Франківська	$Y = -331,421 + 4,710 X$	0,827
Львівська	$Y = -108,596 + 0,894 X$	0,776
Київська	$Y = -219,557 + 3,442 X$	0,552
Кіровоградська	$Y = -223,1 + 3,175 X$	0,503
Донецька	$Y = -11,488 + 0,655 X$	0,420
Дніпропетровська	$Y = -11,451 + 0,510 X$	0,386
Тернопільська	$Y = -11,692 + 0,496 X$	0,407
Черкаська	$Y = -10,974 + 0,495 X$	0,384
Полтавська	$Y = -10,210 + 0,381 X$	0,368
Вінницька	$Y = -10,0 + 0,426 X$	0,322
Запорізька	$Y = -9,194 + 0,416 X$	0,309
Миколаївська	$Y = -14,210 + 0,181 X$	0,289
Хмельницька	$Y = -45,210 + 1,381 X$	0,264
Харківська	$Y = -15,210 + 1,381 X$	0,259
Херсонська	$Y = -11,210 + 0,881 X$	0,251
Волинська	$Y = -10,220 + 0,981 X$	0,244
Одеська	$Y = -12,0 + 1,981 X$	0,236
АР Крим	$Y = -15,210 + 1,381 X$	0,235
Рівненська	$Y = -11,10 + 0,381 X$	0,221
Чернівецька	$Y = -10,220 + 0,981 X$	0,215
Житомирська	$Y = -10,210 + 0,381 X$	0,197
Луганська	$Y = -10,0 + 0,426 X$	0,186
Закарпатська	$Y = -9,194 + 0,416 X$	0,166
Чернігівська	$Y = -14,210 + 0,181 X$	0,152
Сумська	$Y = -9,194 + 0,416 X$	0,134

Інвестиційний ризик оцінює ймовірність втрати інвестицій та доходу від них. Ризик — характеристика ймовірнісна, якісна. Можна виділити такі види ризику: політичний, який залежить від стійкості обласної влади та політичної поляризації населення; економічний, що пов'язаний з динамікою економічних процесів в області; соціальний, що характеризує рівень соціальної напруги; кримінальний, який залежить від рівня злочинів з урахуванням їх важкості; екологічний, розрахований як інтегральний рівень забруднення навколишнього середовища; фінансовий, який відображає напругу обласного бюджету й сукупні фінансові результати діяльності підприємств; законодавчий — сукупність правових норм, що регулюють економічні відносини на території, місцеві податки, привілеї, обмеження та ін.

Для складання рейтингу нами запропонована методика, заснована на статистичному та експертному підходах. На першому етапі з усіх статистичних показників, що відносяться до того чи іншого виду ризику та потенціалу, за допомогою кореляційного аналізу виділяються найбільш індикативні показники. Після цього методом факторного аналізу визначається вклад кожного індикативного показника в величину відповідного потенціалу чи ризику. На останньому етапі роботи за допомогою методу кластерного аналізу досліджуваних облас-

тей держави ранжовані за потенціалом та ризиком і віднесені до різних типів законодавчого клімату, об'єднані в групи за характером інвестиційного клімату.

Оцінка ваги вкладу кожного виду потенціалу та ризику в сукупний потенціал та сукупний ризик також формується експертним шляхом. Інтегральний рейтинг кожної області згідно з інвестиційним потенціалом розраховується як середньозважене значення питомої ваги кожної області, що досліджується за показниками, які відносяться до кожного з перерахованих вище видів (складових) потенціалу. Значення рейтингу "1" отримує область, яка має найбільший потенціал. Інтегральний рейтинг кожної області за рівнем інвестиційного ризику розраховується на основі середньозважених відхилень значень вибраних показників ризику кожної області від середньодержавного. Значення рейтингу "1" за ризиком отримує область, яка має найменший ризик. За умови, коли фактичне значення статистичних показників у декількох областях однакове, всій групі присвоюється середньогрупове значення рейтингу.

Для оцінки інвестиційного клімату в досліджуваних областях ми використали описані вище методичні підходи.

У процесі дослідження нами використовувалися рейтингові оцінки агентств країни з 2000 по 2013 роки,

при цьому були розраховані рейтингові ранги досліджуваних областей. У таблиці 1 представлено та зміни інвестиційного потенціалу досліджуваних областей.

Аналіз показав, що серед досліджуваних областей склався рейтинг, який практично не змінився за цей період, і мав незначні рейтингові відхилення.

Для більш детальної характеристики інвестиційного клімату в Україні розглянемо складові інвестиційного потенціалу в динаміці за областями (табл. 1). У ній представлені зміни рейтингів, що складають інвестиційний потенціал за досліджуваними областями. З таблиці видно, що перші три місця зайняли Івано-Франківська, Львівська та Київська області.

Базуючись на висуненій нами гіпотезі про взаємовплив інвестиційних потенціалів у рамках областей України, ми провели дослідження кореляційної залежності змін інвестиційного потенціалу в досліджуваних областях (табл. 2). Аналіз виявив одну групу областей, у яких прослідковується пряма залежність між змінами інвестиційного потенціалу. Міцність зв'язків прослідковується як значима, так і не значима.

Найпривабливішими виявились такі досліджувані області України: Івано-Франківська ($R = 0,827$), Львівська ($R = 0,776$), Київська ($R = 0,552$), Кіровоградська ($R = 0,503$), Донецька ($R = 0,420$), Дніпропетровська ($R = 0,386$). Проведений нами аналіз показує тісну позитивну залежність змін інвестиційного потенціалу вказаних областей України з інвестиційним потенціалом областей Запорізької, Харківської, Одеської, Закарпатської, АР Криму, Чернівецької, Херсонської та Житомирської.

Ситуація, що склалася, дозволяє зробити висновки, що проблему підвищення інвестиційної привабливості в 25 досліджуваних областях необхідно вирішувати разом у всіх областях, в іншому випадку потенційні інвестори будуть дуже обережно вкладати свої інвестиції в області України.

Частина областей має нижчу кореляційну залежність між змінами інвестиційного потенціалу областей та інвестиційних ризиків областей. До цієї групи ввійшли Запорізька, Львівська, Одеська, Закарпатська, Кіровоградська, Херсонська, Житомирська. Значну міцність зв'язків мають Запорізька, Львівська, Одеська, Херсонська, Житомирська області. Це означає, що наведені області України за інвестиційною привабливістю вступають в конкурентну боротьбу, що також потребує особливих підходів до формування обласної економічної та інвестиційної політики.

ВИСНОВКИ

Інвестиційний клімат країни та областей розглядається науковцями, як правило, з позиції абстрактного стратегічного інвестора, який прагне до прискореного, максимального та стабільного отримання прибутку. Для оцінки інвестиційного клімату області в методичному плані нами розглядаються дві підсистеми як ключові: інвестиційний потенціал як сукупність наявних в області факторів виробництва та сфер застосування капіталу та інвестиційний ризик як сукупність змінних факторів інвестиційного ризику. Аналіз показав, що частина областей має нижчу кореляційну залежність між змінами інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків областей. До цієї групи ввійшли Запорізька,

Львівська, Одеська, Закарпатська, Кіровоградська, Херсонська, Житомирська області. В той же час значну міцність зв'язків мають Запорізька, Львівська, Одеська, Херсонська, Житомирська області. Це означає, що області України за інвестиційною привабливістю вступають у конкурентну боротьбу, що також потребує особливих підходів до формування обласної економічної та інвестиційної політики. Виходячи із вищезазначеного, вважаємо за необхідне розглянути питання взаємозв'язку процесів міжрегіональної конкуренції та її впливу на формування інвестиційної привабливості досліджуваних областей України.

Література:

1. Гаврилук О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О.В. Гаврилук // Фінанси України. — 2011. — № 2. — С. 99.
2. Марченко Н. А. Рейтингова оцінка України за рівнем інвестиційної привабливості / Н.А. Марченко // Науковий вісник ЧДІЕУ. — 2011 — №2 (10) — С. 94—100.
3. Погорелова Т.В. Аналіз інвестиційної привабливості регіонів України за допомогою статистичних методів / Т.В. Погорелова, Г.Ю. Микитишина // Вісник соціально-економічних досліджень. — 2014. — № 2 (53).
4. Погорелова Т.В. Статистичні аспекти оцінювання прямих іноземних інвестицій в Україну / Т.В. Погорелова, Т.С. Корольова // Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону: монографія / За заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорногою — Одеса: Атлант, 2012. — С. 72—92.
5. Чернов В.А. Инвестиционная стратегия: учеб. пособие для вузов / В.А. Чернов. — М.: ЮНИТИ — ДАНА, 2003. — 158 с.
6. Швець В.Я. Аналіз інвестиційного клімату в економіці України та шляхи його покращення / В.Я.Швець // Економічний нобелівський вісник. — 2014. — № 1 (7). — С. 502.

References:

1. Gavriljuk, O. V. (2011), "Investment image and investment attractiveness of Ukraine", *Finansi Ukraïni*, vol. 2, pp. 99.
 2. Marchenko, N. A. (2011), "Rating score of Ukraine in terms of the investment attractiveness", *Naukovij visnik ChDIEU*, vol. 2 (10), pp. 94—100.
 3. Pogorelova, T. V. (2014), "Investment analysis of Ukraine's regions using statistical methods", *Visnik social'no-ekonomichnih doslidzhen'*, vol. 2 (53).
 4. Pogorelova, T. V. (2012), "Statistical evaluation aspects of foreign direct investment in Ukraine", *Metodologija statistichnogo zabezpechennja rozvitku regionu: (monografija)* // (za zag. red. kand. ekonom. nauk, profesora A. Z. Pidgornogoju), Atlant, Odesa, Ukraine.
 5. Chernov, V. A. (2003), *Investicionnaja strategija: ucheb. posobie dlja vuzov* [Investment Strategy: academic book for Universities], JuNITI-DANA, Moskva, Rosija.
 6. Shvec', V. Ja. (2014), "Analysis of the investment climate in Ukraine's economy and ways of its improvement", *Ekonomichnij nobeliv'skij visnik*, vol. 1 (7). pp. 502.
- Стаття надійшла до редакції 27.05.2015 р.*